

УДК 341.17

ЕУРОПАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАҒЫ ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІКТІ ҚОРҒАУ

Жазылова Гульназ Ердаулетқызы

gulnaz.zhazylova@mail.ru

Халықаралық құқық кафедрасының 3-курс студенті

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекші: Сарсенова С.Н., Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-ның

Халықаралық құқық кафедрасының доценті, з.ғ.к.

Еуропалық Одақ өзінің құрылған сәтінен бастап біртұтас нарықты құруға, қызмет еркіндігі және Еуропа Одағының басқа да экономикалық негіздерін құруға бағытталған қағидаларды жүзеге асыру механизмдерін қалыптастырып келеді. ЕО заңнамасын қалыптастыру түрлі салаларда, соның

ішінде банктік, кедендік, сауда құқығы, сондай-ақ зияткерлік меншік құқықтарының құқықтық реттеуін біріздендіруге бағытталған.

Халықаралық деңгейде зияткерлік меншікті қорғау саласында екі негізгі мекеме - Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы (ДЗМҰ) және Дүниежүзілік сауда ұйымы (ДСҰ), сондай-ақ бірқатар аймақтық ұйымдар бар. Олардың ең үлкені ЕО болып табылады. ЕО зияткерлік меншік институтын қорғаудың дамыған жүйесімен сипатталатын мемлекеттерді қамтитын ең ірі интеграциялық бірлестік болып табылады.

Зияткерлік меншік құқықтарын қорғау Еуропалық Одақтың экономикалық саясатында аса маңызды болып табылады. Себебі бұл авторлық құқықты қоса алғанда, зерттеу және даму нәтижелеріне, патенттерге, лицензияларға, өнеркәсіптік үлгілерге және тауарлық белгілерге қатысты құқықтар қазіргі заманғы дамудың маңызды факторы болып табылады.

Еңбек өнімділігі саласында Еуропалық Одақтың АҚШ-тың және басқа да дамыған елдерден кейін қалуы және, тиісінше, жаһандандудың әлемдік нарықтағы бәсекеге қабілеттілігі ғылыми-техникалық прогрестің (бірінші кезекте Греция, Португалия, Испания, Италия, тіпті Франция), инновациялық негізде ғылымды қажет ететін салалардың дамуын тездету қажеттілігін тудырды. Мысалы, 2000-шы жылдардың соңында жұмыс істейтін әрбір адамға Еуропалық Одақтағы ІЖӨ деңгейі АҚШ-тан 1,4 есе аз болды [1].

Зияткерлік меншік объектілерін қорғау саласындағы ЕО басқару органдары алдында тұрған басымдықтардың ішінде: зияткерлік меншікті қорғауды күшейту; зияткерлік меншік құқықтарын жосықсыз бәсекелестікте пайдалануға жол бермеу; зияткерлік меншік туралы заңдарды үйлестіру; ұлттық патенттік қызметтер және сауда маркалары құрылымдарының күш-жігерін қайталауды азайту. Осы мақсаттарға жету үшін ЕО-да бірқатар арнайы механизмдер әзірленді. Мысалы, міндетті нұсқаулар беру; ірі халықаралық ұйымдардың жұмысына қатысу және келісімшарттарды дайындау; Еуропалық Одаққа мүше мемлекеттер үшін қосылу туралы келісімдерді дайындау (кейбір жағдайларда басқа елдер үшін ашық); еуропалық патенттік бюро мен еуропалық сауда белгісі бюросының құрылуы [2]. ЕО келісінде авторлық және сабақтас құқықтар, зияткерлік меншік сияқты ұғымдар болмағанын атап өткен жөн. Бұл Роман-герман құқықтық жүйесі елдерінде «зияткерлік меншік» термині тек әдеби және көркемдік меншік объектілерін ғана анықтайды, ал «өнеркәсіптік меншік» тұжырымдамасы өнертабыстарға, пайдалы модельдерге, өнеркәсіптік үлгілерге, селекциялық жетістіктерге және тауарлық белгілерге қолданылады. 2001 жылғы Ницца шатында, сондай-ақ 2007 жылғы Лиссабон шартында «өнеркәсіптік және коммерциялық меншік» ұжымдық ұғымы құқықтық қорғауға жататын зияткерлік меншік нәтижелері бойынша мүліктік құқықтарды анықтау үшін пайдаланылады. Интеллектуалды өнімді жасаушылардың азаматтық айналымға жатпайтын жеке мүліктік емес құқықтары Еуропалық Одақ заңдарының мүдделерінен тыс.

2014 жылдың 1 қаңтарынан бастап Еуропалық Одақ «Horizon-2020» атты атақты атаумен жеті жылдық перспективаға бағдарланған жаңа бағдарламаны іске қосты [3]. «Горизонт-2020» бағдарламасында эко-, нано-, био- және ақпараттық технологиялардың кең ауқымында жоғары тиімді технологияларды басымдыққа ие деп анықтады. Ол әзірлеушілер күткендей, экономикалық және әлеуметтік салаларда оң нәтиже береді. Осы бағдарламаны іске асырудың арқасында ЕО бюджетінің жалпы шығындарындағы ғылыми зерттеулер мен инновациялардың үлесі 2013 жылы 6,7% -дан 2020 жылы 8,5% -ға дейін артады.

Осылайша, Еуропалық Одақ ғылыми және технологиялық прогресті жеделдету қажеттілігін анықтады және еуропалық өнеркәсіп өнімдерінің халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін қауымдастыққа мүше елдердің жоғары технологиялық өндірістік мүмкіндіктерін оңтайлы пайдалануды қамтамасыз етуге (және оның шегінен тыс ресурстарды тартуға) бағыттады. Осы инновациялық бағдарланған индустриалды саясаттың бастапқы нүктесі зияткерлік меншіктің тиімді қорғалуы болды, ол кейінгі экономикалық байланыстар тізбесін жаңарту мен дамытуға серпін берді.

Зияткерлік меншік құқықтарын қорғау институты әртүрлі жүйелігімен ерекшеленеді. Бұл 1948 жылы Адам құқықтарының жалпыға ортақ декларациясы және 1966 жылғы Экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтар туралы халықаралық пактіге, шығармашылық еңбектердің құқықтық қорғалуын қажет ететін ережелерге қатысты әмбебап сипаттағы әмбебап құқықтық құжаттарда біріктіру арқылы расталады. Сонымен қатар, бүгінгі күні авторлық және сабақтас құқықтарға қатысты жалпыға ортақ сипаттағы бірқатар халықаралық-құқықтық келісімдер пайда болды және шығармашылық қызметтің нәтижелерін ұлттық-құқықтық реттеу жүйесі анықталды. 1952 жылғы Дүниежүзілік авторлық құқық туралы конвенция және 1886 жылғы Әдеби және көркем туындыларды қорғау туралы Берн конвенциясы Еуропалық Одақтың бірыңғай заңнамасында және қатысушы елдердің ішкі құқықтық реттеуінде зияткерлік меншік құқықтарын реттеуге айтарлықтай әсер етеді. ЕО-ның бірыңғай заңында байланысты құқықтарды реттеу саласында негізгі нормативтік құқықтық акт 1961 жылғы орындаушылар, фонограмма жасаушылар мен хабар тарату ұйымдарын қорғау туралы халықаралық конвенция болып табылады. ЕО елдеріндегі зияткерлік меншік құқықтарын қорғауды сөзсіз нығайту 1886 жылғы Берн конвенциясының принциптеріне негізделген ЕО-ның бірыңғай заңы мен мүше мемлекеттердің ұлттық заңнамаларының тығыз байланыстарына ықпал етеді.

Еуропалық Парламенттің және Еуропалық Кеңестің 2004/48 / ЕО Директивасы жетілдірілген білім, ноу-хау және технология саласындағы ұлттық стандарттар мен халықаралық стандарттарды жақындастыруға ықпал ететін Еуропалық Одақтың негізгі нормативтік-құқықтық құралы болып табылады. Осы құжатқа сәйкес, ЕО-ның ішкі нарығында сатып алушы үшін

қорғаудың тең құқықтылығы жасалып, ЕО-ға мүше мемлекеттер зияткерлік меншік құқықтарын қасақана бұзу әрекеттерін тоқтатуға бағытталған шаралар қабылдауға міндеттейді. Осыған байланысты ЕО-ға мүше мемлекеттер бұзылған құқықтарды қорғау бойынша шаралар, құралдар мен рәсімдердің тең жиынтығына ие [4]. Айта кету керек, ақпаратқа сәйкес, ЕО комиссиясы зияткерлік меншік иесіне коммерциялық зиян келтіргені үшін қатаң жаза беру мәселесі бойынша жұмыс жасайды. Бұл Еуропалық Одақтың барлық аумағында контрафактілік тауарларды немесе авторлық құқықты бұзатын өнімдерді өндіріп алуды тоқтату, мемлекеттік қолдауды бұзатын және коммерциялық қызметпен айналысу құқығынан айырып, оған құқықтық қадағалау жасау және т.б. мақсатында қылмыстық жауапкершілікті қолданады.

Зияткерлік меншіктің жекелеген түрлеріне қатысты құқықтық режимді реттейтін нормативтік актілерде маңызды рөл атқарады. Мысалы, ЕО № 207/2009 - «Қоғамдастық тауар белгілері туралы» ереже олардың иелерін қорғау жөніндегі рәсімдер мен шараларды егжей-тегжейлі ұсынады [5]. Өтініштерді қабылдау және тауар таңбаларын тіркеу ішкі нарықта үйлестіру жөніндегі Бюроға жүктеледі және тіркелу иесіне осы белгіге иелік етудің айрықша құқығын береді және оны барлық қатысушы елдерде он жыл бойы (бірнеше кеңейтілу мүмкіндігі бар) қорғауды қамтамасыз етеді. Дауды апелляциялық палата қарайды, оның шешімдері Еуропалық Одақ Сотына жүгінуге болады.

Заманауи жағдайларда зияткерлік меншік құқықтарын қорғаудың тағы бір маңызды құралы - жоғары технологиялық өнімдер нарығының жұмысында орталық рөл атқаратын патенттік жүйе. 2011 жылғы желтоқсанда ЕО мүшелері бірыңғай еуропалық патенттік жүйені құру туралы келісімге қол қойды; бір жылдан кейін 2012 жылғы желтоқсанда осы келісім Еуропалық Парламентпен мақұлданды және 2014 жылғы 1 қаңтардан бастап күшіне енді.

Кәсіподақтың барлық дерлік елдері бірыңғай еуропалық патенттік жүйеге қатысты. Италия мен Испанияға тілдік кемсітушілікке байланысты ерекше жағдай жасалған: барлық патенттік құжаттар тек ЕО үш тілде - ағылшын, неміс және француз тілдерінде ғана жасалуы мүмкін деп шешілді.

Еуропалық Одақтағы жаңа патенттеу жүйесі барлық қатысушы елдерде қолданыстағы құжаттарды орталықтандырылған тіркеуді және беруді, сондай-ақ бірлестіктер ішінде патенттерді бірыңғай құқықтық қорғауды көздейді. Дауларды тек Бірыңғай патенттік сот шешеді (оның орталық мекемесі Парижде және Лондон мен Мюнхенде екі бөлімшеде орналасқан). Еуропалық патентті растайтын Соттың шешімі ЕО-ның бүкіл аумағында қолданылады.

Осылайша, бір жағынан, бірыңғай бәсекелестік ортаны нығайту және мүше елдердің кәсіпкерлерінің халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыру мақсатында Еуропалық Одақ барлық мүше елдер үшін зияткерлік меншік құқықтарын қорғаудың ортақ жүйесін құрып, осы саладағы әлемдегі

тәжірибені барынша арттыруға ұмтылады, ал екінші жағынан - Еуропалық Одақтың осы тәжірибені қолдануына зияткерлік меншікті қорғау деңгейін тез арттыруға, ғылыми-техникалық прогресті жеделдетуге мақсат қойды.

Қолданылған ақпарат көздері:

1. Horizon 2020 – the Framework Programme for Research and Innovation. European Commission. // http://ec.europa.eu/research/csfr/index_en.cfm3
2. European Commission. “European Competitiveness Report” Luxembourg, 2008, p.8.
3. Мещерякова О.М. Наднациональность в праве Е.С. и проблема суверенитета: дис. Д-ра юрид. наук, Москва, 2010. 468 с.
4. Квятковский А.В., Тимофеева А.В., Давыдов Р.Х. АКТУАЛЬНЫЕ МЕТОДЫ ОХРАНЫ И ЗАЩИТЫ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ: РОССИЯ И СТРАН ЕВРОПЫ // Российская академия естествознания <https://scienceforum.ru/2017/article/2017040431>
5. Глушков И. В. , Филиппов С. А. Сравнительный анализ отдельных положений нормативно-правовых актов России и ЕС в сфере защиты прав на товарные знаки // Научная электронная библиотека «Киберленинка» <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnyy-analiz-otdelnyh-polozheniy-normativno-pravovyh-aktov-rossii-i-es-v-sfere-zaschity-prav-na-tovarnye-znaki>